

*ĪSLAISVINA EMOCIŠKAI,
DVAŠĪKAI IR FIZIŠKAI.*

ELIZABETH GILBERT,

„VALGYK, MELSKIS, MYLĒK“ AUTORĒ

NEŠUTRAM DYTA GLENNON DOYLE

NEW YORK TIMES
BESTSELERIS NR. 1

baltos lankos

Glennon Doyle

Nesutramdyta

Iš anglų kalbos vertė Akvilina Cicėnaitė

baltos lankos

Prologas

Gepardė

Prieš porą vasarų mudvi su žmona nusivežėme dukras į zoologijos sodą. Bevaikštinėdamos po teritoriją pamatėme plakatą, reklamuojantį didįjį sodo renginį – gepardų bėgimą. Nužingsniavusios link šeimų, ieškančių, iš kur žiūrėti, radome laisvą ruožą palei trasą. Kad geriau matytų, mūsų jaunylė Ama užsiropštė žmonai ant pečių.

Pasirodė energinga šviesiaplaukė zoologijos sodo prižiūrėtoja, apsivilkusi chaki spalvos liemenę. Ji laikė megafoną ir už pavadėlio – gelsvą labradoro retriverį. Sutrikau. Ne kažin ką išmanau apie gyvūnus, bet jei ji bandys mano vaikus įtikinti, kad šis šuo yra gepardas, atsiimsiu sumokėtus pinigus.

– Sveiki atvykę! – prabilo ji. – Jau visai netrukus pamatysite mūsų gepardę Tabitą. Manote, čia Tabita?

– Neeeee! – suūžė vaikai.

– Ši miela labradorė – Minė, geriausia Tabitos draugė. Su pažindinome jas, kai Tabita buvo jauniklė, ir auginome kartu, kad Minė padėtų nuramdyti gepardę. Kad ir ką Minė darytų, Tabita nenori atsilikti.

Prižiūrėtoja mostelėjo link visureigio, pastatyto už nugaros. Prie багаžinės dangčio apibrizgusia virve buvo pririštas rausvas pliušinis triušukas.

– Kas namie laikote labradorą? – paklausė ji.

Mažos rankytės šovė į viršų.

– Kieno labradorui patinka žaisti gaudynių?

– Mano! – sukliko vaikai.

– Na, o Minei patinka vaikytis šį triušiuoką! Iš pradžių trasą prabėgs Minė, o Tabita žiūrės, kad prisimintų, kaip. Tada mes balsu skaičiuosime, atidarysiu Tabitos narvą ir ji nurūs. Trasos pabaigoje, vos už šimto metrų ana ten, Tabitos lauks gardus žlėgtainis.

Priziūrėtoja atidengė Tabitos narvą ir nusivedė vietoje nenustygstančią, lekuojančią Minę prie starto linijos. Ji davė ženklą visureigiui ir šis pajudėjo. Priziūrėtoja paleido Minės pavadį ir visi žiūrėjome, kaip gelsvoji labradorė vejasi purviną rožinį triušį. Vaikai iš širdies plojo. Suaugusieji šluostėsi prakaitą nuo kaktos.

Galiausiai atėjo laikas didžiajai Tabitos akimirkai. Vienbalsiai skaičiavome: „Penki, keturi, trys, du, vienas...“ Priziūrėtoja atidarė narvo dureles, triušiuokas vėl nuskuto į priekį. Tabita išskriejo iš narvo lyg strėlė susitelkusi tik į triušį – vos šmėstelėjo dėmėtas šešėlis. Per kelias sekundes ji kirto finišo liniją. Priziūrėtoja švilptelėjusi numetė jai žlėgtainį. Tabita priplojo jį letenomis nelyg orkaitės pirštinėmis, klestelėjusi ant žemės žiaumojo miniai plojant.

Aš neplojau. Pasijutau nejaukiai. Tabitos sutramdymas atrodė... pažįstamas.

Žvelgiau į Tabitą, triauškinančią žlėgtainį zoologijos sodo dulkėse, ir galvojau: „Diena iš dienos šis laukinis gyvūnas vaikosi purvinius rožinius triušius sau skirtu siauru numintu taku. Niekada nesidairo kairėn ar dešinėn. Niekada nepačiumpa to sušikto triušio, pasitenkina parduotuvėje pirktu žlėgtainiu

ir abejingomis suprakaitavusių nepažįstamųjų pagyromis. Paklūsta kiekvienai prižiūrėtojos komandai kaip Minė – labradorė, kokia ir pati buvo išmuštruota tikėti esanti. Nenutuokia, kad jei bent akimirksniui prisimintų savo laukinę prigimtį, sudraskytų tuos prižiūrėtojus į skutelius.“

Tabitai prarijus žlėgtainį, prižiūrėtoja atidarė vartelius į nedidelę aptvertą aikštelę. Gepardei įėjus, varteliai užsivėrė. Vėl pasiėmusi megafoną prižiūrėtoja paragino užduoti klausimų. Gal kokių devynerių metų mergaitė pakėlus ranką paklausė:

– Argi Tabitai neliūdna? Negi ji nepasiilgsta laisvės?

– Atleisk, negirdžiu tavęs, – tarė prižiūrėtoja. – Gal galėtum pakartoti?

Mergaitės motina garsiau pasakė:

– Ji nori sužinoti, ar Tabita nepasiilgsta laisvės.

Prižiūrėtoja nusišypsojusi atsakė:

– Ne. Tabita gimė čia. Ji nežino, kad gali būti kitaip. Ji niekada nebuvo laukinėje gamtoje. Tabitai čia gera. Čia ji kur kas saugesnė nei laisvėje.

Prižiūrėtojai ėmus žerti faktus apie nelaisvėje gimusius gepardus, vyresnėlė Tiša niuktelėjusi man parodė į Tabitą. Toje aikštelėje, tolėliau nuo Minės ir prižiūrėtojų, gepardės laikysena pasikeitė. Aukštai iškėlus galvą ji vaikštinėjo aikštelės pakraščiu palei tvorą, tirdama ribas. Pirmyn ir atgal, pirmyn ir atgal, stabtelėdama tik įsižiūrėti kažkur už tvoros. Tarsi būtų kažką prisiminusi. Ji atrodė didinga. Ir šiek tiek bauginanti.

– Mama, ji vėl tapo laukinė, – sukuždėjo man Tiša.

Linktelėjusi Tišai nenuleidau akių nuo išdidžiai žingsniuojančios Tabitos. Troškau paklausti, kas gi dabar vyksta jos galvoje.

Žinojau, ką ji man atsakytų. Pasakytų: „Kažkas mano gyvenime *ne taip*. Jaučiuosi nerami ir irzli. Turiu nuojautą, kad viskas turėtų būti gražiau, nei yra. Vaizduojuosi atviras, tvorų neapribotas savanas. Noriu bėgti, medžioti, žudyti. Noriu miegoti po tyliu rašalo juodumo dangumi, nusėtu žvaigždžių. *Viskas taip tikra, regis, juntų skonį.*“

Tada ji atsigręžtų į narvą, vienintelius kada tepažinotus namus. Pažvelgtų į besišypsančius prižiūrėtojus, nuobodžiančius žiūrovus, lekuojančią, šokinėjančią, prašinėjančią geriausią draugę labradorę.

Ji atsidustų ir pasakytų: „Turėčiau būti dėkinga. Mano gyvenimas čia visai geras. Kvaila ilgėtis to, kas net neegzistuoja.“

Aš pasakyčiau:

Tabita. Tu nesi kvaištelėjusi.

Po velnių, tiesiog esi gepardė.

Kibirškštėlės

Prieš ketverius metus, būdama ištekėjusi už savo trijų vaikų tėvo, įsimylėjau moterį.

Daug vėliau akimis lydėjau tą moterį nuvažiuojančią nuo namų susitikti su mano tėvais ir jiems prisipažinti, kad planuoja man pasipiršti. Ji manė, kad nežinau, kas nutiks tą sekmadienio rytą, bet aš žinojau.

Kai išgirdau sugrįžusį jos automobilį, įsitaisiau ant sofos, atsiverčiau knygą ir mėginau numaldyti besidaužantį pulsą. Ji žengė pro duris tiesiai prie manęs, pasilenkė, pabučiavo man kaktą. Nubraukė šalin plaukus ir, kaip buvo pratusi, giliai įkvėpė mano kaklo kvapo. Tada atsistojo ir pradingo miegamajame. Nuėjau į virtuvę įpilti jai kavos, o kai apsisukau, ji buvo priešais mane, priklaupusi ant kelio, laikė žiedą. Jos akys buvo užtikrintos ir maldaujančios, plačios ir susikaupusios, dangaus žydrumo, bedugnės.

– Nebegalėjau laukti, – pasakė ji. – Tiesiog daugiau negalėjau laukti nė minutės.

Vėliau lovoje kalbėjomės apie jos rytą, galvą buvau padėjusi jai ant krūtinės. Ji pasakė mano tėvams: „Myliu jūsų dukrą ir anūkus taip, kaip anksčiau niekada nemylėjau. Visą gyvenimą jų ieškojau ir jiems ruošiausi. Pažadų, kad mylėsiu ir

saugosiu juos amžinai.“ Mano mamos lūpos virptelėjo iš baimės ir drąsos atsakant: „Ebe. Nemačiau dukros tokios gyvastingos nuo tada, kai ji buvo dešimties.“

Dar daug kas buvo ištarta tą rytą, bet ši pirma mamos frazė man nuskambėjo tarsi romano sakinyš, kurį būtina pabraukti:

Nemačiau dukros tokios gyvastingos nuo tada, kai ji buvo dešimties.

Mama matė, kaip dešimtaisiais gyvenimo šioje Žemėje metais kibirkštėlės mano akyse blėsta. Dabar, po trisdešimties metų, ji išvydo jas grįžtant. Per pastaruosius kelis mėnesius mano laikysena pasikeitė. Atrodžiau jai didinga. Ir šiek tiek bauginanti.

Po tos dienos ėmiau savęs klausti: „Kur dingo kibirkštėlės mano akyse *būnant dešimties*? Kaip praradau save?“

Pasigilinusi sužinojau štai ką: dešimt metų – laikas, kai išmokstame būti geromis mergaitėmis ir gerais berniukais. Dešimt metų – laikas, kai vaikai pradeda slėpti, kas jie yra, kad taptų tokie, kokių tikisi pasaulis. Maždaug dešimties metų imame pasiduoti išoriniam tramdymui.

Sulaukus dešimties pasaulis pasisodinęs mane liepė tylėti ir parodė į narvus:

Štai jausmai, kuriuos tau leidžiama išreikšti.

Štai kaip turėtų elgtis moteris.

Štai tokio kūno privalai siekti.

Štai šiais dalykais tikėsi.

Štai šiuos žmones gali mylėti.

Štai šių žmonių turėtum bijoti.

Štai tokio gyvenimo turėtum norėti.

Prisitaikyk. Iš pradžių bus nepatogu, bet nesijaudink – galiausiai pamirši, kad esi įkalinta narve. Greitai atrodys, kad toks ir yra gyvenimas.

Norėjau būti gera mergaitė, todėl mėginau save kontroliuoti. Asmenybę, kūną, tikėjimą ir lytiškumą pasirinkau tokius mažus, kad turėjau sulaikyti kvapą norėdama įtilpti. Netrukus sunkiai apsirgau.

Tapusi gera mergaite, tapau ir bulimike. Nė viena mūsų negalime visą laiką gyventi sulaikiusios kvapą. Per bulimiją iškvėpdavau. Taip atsisakydavau paklusti, patenkindavau savo alkį ir išreikšdavau įsiūtį. Kasdien apsirydama sulaukėdavau. Tada užgulusi klozetą išsivalydavau, nes gera mergaitė turi likti mažytė, kad tilptų į savo narvus. Ji negali palikti jokių išorinių alkio įrodymų. Geros mergaitės nebūna alkanos, įniršusios ar laukinės. Moters žmogiškumas tėra bjauri geros mergaitės paslaptis.

Anuomet įtariau, kad mano bulimija reiškė, jog esu kvaištelėjusi. Vyresnėse klasėse teko pagulėti psichiatrijos ligoninėje ir mano įtarimai pasitvirtino.

Dabar regiu save kitaip.

Buvau tiesiog įkalinta narve mergaitė, sukurta laisvei.

Nebuvau kvaištelėjusi. Po velnių, tiesiog buvau gepardė.

Sutikusi Ebę prisiminiau savo laukinę prigimtį. Geidžiau jos, ir tai buvo pirmas kartas, kai norėjau ko nors daugiau nei tai, ko buvau išmuštruota norėti. Mylėjau ją, ir tai buvo pirmas kartas, kai mylėjau ne tik tuos, kuriuos buvo tikimasi, kad mylėsiu. Kurti gyvenimą su ja buvo pirmoji autentiška mano mintis, pirmasis laisvos moters sprendimas. Trisdešimt metų žalojusi save, kad tilpčiau į kieno nors kito meilės sampratą,

pagaliau patyriau meilę, kuri man tiko – mano sukurtą sau. Pagaliau paklausiau savęs, ko noriu, užuot klaususi, ko pasaulis nori iš manęs. Jaučiausi gyva. Paragavusi laisvės troškau daugiau.

Permaščiau savo tikėjimą, draugystes, darbą, lytiškumą ir paklausiau: kiek iš viso to sugalvojau pati? Ar tikrai to geidžiau, ar buvau išdresuota geisti? Kurie įsitikinimai mano, o kurie užprogramuoti? Kiek manosios esybės yra mano, o kiek tiesiog perduota? Kiek iš to, kaip atrodau, kalbu ir elgiuosi, yra tai, kaip kiti žmonės mane išmokė atrodyti, kalbėti ir elgtis? Kiek dalykų, kuriuos vaikiausi gyvenime, tėra purvini rožiniai triušiai? Kas buvau prieš tapdama tuo, kuo pasaulis man liepė tapti?

Laikui bėgant ištrūkiau iš narvų. Po truputį kūriau naują santuoką, naują tikėjimą, naują pasaulėžiūrą, naują tikslą, naują šeimą, naują tapatybę – susikurtą, ne primestą. Sukurtą vaizduotės, ne indoktrinacijos. Iš laukinės prigimties, o ne tramdymo.

Toliau papasakosiu istorijas apie tai, kaip tapau įkalinta – ir kaip išsilaisvinau.

Obuoliai

Man dešimt metų, sėdžiu mažame kambarelyje Kristaus Gimimo katalikų bažnyčios gale su dvidešimčia kitų vaikų. Esu krikščionių doktrinos draugijoje, kur trečiadienio vakarais tėvai siuncia mane semtis žinių apie Dievą. Draugijos mokytoja – mano bendraklasės mama. Neprisimenu jos vardo, bet pamenu, kad ji vis pasakoja dieną dirbanti apskaitininke. Šeimai reikėjo tarnystės valandų, tad ji pasisiūlė dirbti savanore suvenyrų krautuvėlyje. Bet bažnyčia ją paskyrė į 423 kambarį, penktą klasę. Dabar trečiadieniais nuo pusės septynių iki pusės aštuonių vakaro ji moko vaikus apie Dievą.

Mokytoja paprašo mūsų atsisėsti ant kilimo priešais jos kėdę, nes paaiškinsianti, kaip Dievas sukūrė žmones. Skubu užsiimti vietą priekyje. Man labai smalsu, kaip ir kodėl buvau sukurta. Pastebiu, kad mokytojai ant kelių nėra Biblijos ar kitų knygų. Ji kalbės iš atminties. Esu sužavėta.

– Dievas sukūrė Adomą ir suteikė jam buveinę nuostabiame sode, – prabyla ji. – Adomas buvo numylėtas Dievo kūrinys, tad Jis pasakė Adomui, kad vienintelis jo darbas – būti laimingam, karaliauti sode ir suteikti gyvūnams vardus. Adomo gyvenimas buvo beveik tobulas. Tačiau jis pasijuto vienišas ir prislėgtas. Jis troško draugijos ir pagalbos galvodamas vardus.

Todėl pasakė Dievui norįs draugo ir padėjėjo. Vieną naktį Dievas padėjo Adomui pagimdyti Ievą. Iš Adomo kūno gimė moteris. Štai kodėl ji pavadinta moterimi. Nes moterys kilusios iš vyro gimdos. *Womb-man**.

Taip apstulbstu, kad pamirštu pakelti ranką.

– Pala. Adomas pagimdė *Ievą*? Bet argi žmonės gimsta ne iš moterų kūnų? Negi berniukai neturėtų vadintis moterimis? Negi visi žmonės neturėtų vadintis moterimis?

– Pakelk ranką, Glenone, – liepia mokytoja.

Pakeliu ranką. Ji mosteli man nuleisti ranką. Berniukas man iš kairės pavarto akis.

Mūsų mokytoja kalba toliau:

– Adomas su Ieva buvo laimingi, ir kurį laiką viskas buvo tobula. Bet tuomet Dievas pasakė, kad esti vienas medis, kurio vaisių jie esą negalį valgyti, – Pažinimo medis. Nors tai buvo vienintelis dalykas, kurio Ievai neleista norėti, ji vis tiek troško obuolio nuo to medžio. Vieną dieną ji išalkusi nusiskynė obuolį ir paragavo. Tada apgaule įtikino ir Adomą jo atsiųsti. Vos tik Adomas paragavo obuolio, Ieva su Adomu pirmąsyk pajuto gėdą ir bandė pasislėpti nuo Dievo. Bet Dievas viską mato, tad Jis žinojo. Dievas išvarė Adomą su Ieva iš sodo. Jis prakeikė juos ir jų būsimus vaikus, Žemėje pirmą kartą atsirado kančia. Štai kodėl kenčiame iki šiol – nes visi nešiojamės gimtąją Ievos nuodėmę. Toji nuodėmė – norėti žinoti daugiau, nei turime žinoti, norėti daugiau, užuot buvus dėkingiems už tai, ką turime, ir daryti tai, ką norime daryti, užuot darę tai, ką privalome.

Apskaičiuota buvo apdairiai. Daugiau klausimų neturėjau.

* Aliuzija į *woman* (angl.) – moteris, *womb* (angl.) – gimda (čia ir toliau – vert. past.).